

Gazsi 1996. január 27-én...

„Ha kijelentjük, hogy »A magyar politikai nemzet minden honpolgár politikai közössége, de: magyar«, akkor eljutunk Orwell farmjára, ahol minden állat egyenlő, de a disznó egyenlőbb.”

...szombaton így summázta köztársaságunk első szabadon választott (MDF vezette) kormányának hazafias teljesítményét: „A Kossuth-címer elvetésétől és 1956 emlékének vakmerő meggyalázásától, a köztársasági elnök elleni őrző kampánytól nyílegyenes út vezetett a Horthy-rezsim rehabilitálásához, a sajtószabadság részleges és időleges megszüntetéséhez.” Amikor e sorokat elolvastam, kinéztem szobám ablakán, és megnyugodva konstatáltam, hogy a Duna úgy folyik medrében, mint eddig, és az Erzsébet híd szép íve sem módosult. Igazából a cikk szerzője, Tamás Gáspár Miklós sem módosult, hiszen az ő állandósága éppen változékonyságában rejlik. Ő akkor változna, ha hat héten keresztül ugyanazt mondaná ugyanarról. 1995. december 16-án például így jellemezte az MDF hazafias teljesítményét: „A fórumista attitűdnek van azonban egy középponti magva, amelyet az MDF képvisel a leghatározottabban, s amely hiába vegyült kellemetlen szélsőséges hangokkal, mégis nélkülözhetetlen. Ez a nemzeti büszkeség. A függetlenségi hagyomány, a nemzeti méltóság szólását az MDF szólaltatta meg a legzengőbben.” A decemberi szerző szerint tehát a függetlenségi hagyományt és a nemzeti méltóságot az MDF zengeti zengőbben mindenkinél, a januári szerint viszont az MDF vezette koalíció kormánykodása alatt eltömték, illetve bemocskolták a magyar függetlenségi hagyomány és nemzeti méltóság két legfontosabb forrását: az 1848-as és az 1956-os szabadságharcot és forradalmat. Ezzel az ámulatra méltó közírói attitűddel elbélélődtem már e lap 1995. december 20-ai számában (Gazsi 1995. december 16-án), csak hogy december 16-a óta Tamás három újabb cikkben vegyítette realista problémaérzékenységét fantasztikus megoldási kísérleteivel. A problémák, amelyeket felvet, megkerülhetetlenek; a megoldások, amelyeket javasol, többnyire közveszélyesek. Módszere pedig egyszerre bővítet és bosszantó: éles logikával üzen hadat a logikának, bukfencezve és cigánykerekeket vetve értekezik a két lábon járás előnyeiről. Legszörnyűbb állítássorozatára (Magyar Hírlap, 1996. január 13.), mely szerint új köztársaságunk a politikai nemzet fogalmára épül fel, Ungváry Rudolf megfelelt már (A politikai nemzet fogalmáról, 1996. január 29.). Amennyiben a magyarországi románok csak akkor válhatnak „a politikai nemzet valódi, teljes értékű tagjává, ha megérinti őket a Himnusz sajtósárgos magyar pesszimizmusa, büntudata, janzenista önvizsgálata”, akkor a romániai magyaroknak is, hogy a román politikai nemzet teljes értékű tagjaivá váljanak, hasonlóan bensőséges viszonyra kell lépniük a román himnusszal. Ungváry Rudolf szemléletesen érzékeltette, hogy kipusztul a romániai, a szlovákiai vagy a jugoszláviai magyar kisebbség, ha „a politikai nemzet eszménye változatlanul uralkodni fog Magyarország szomszédságában (nemcsak T. G. M. vágyainak megfelelően hazámban)”. Nem lehetne magyarnak megmaradni ott, ha a többség további egy-két évszázadig ragaszkodna ahhoz, hogy „a politikai nemzet fogalma kulturálisan nem semleges”. Vagy ha elfogadnánk szomszédainktól, amit Tamás nálunk követel: hogy ne legyenek kollektív jogok. Ungváry csak azt nem vette figyelembe – igaz, nem ez volt a témája –, hogy Tamás menet közben némi pályamódosítást hajtott végre eszméinek röptén. Kollektív jogok nincsenek ugyan, de emberi jogok vannak, „beleértve az anyanyelvű művelődéshez és a sajátos kisebbségi hagyományok ápolásához való jogot”. Ezeket tiszteli ő, noha szerinte

„erény” és „kívánatos” és „helyes”, ha e jogok birtokosai – persze csakis Magyarországon – lemondanak erről a jogokról. Ha kijelentjük, hogy „A magyar politikai nemzet minden honpolgár politikai közössége, de: magyar”, akkor eljutunk Orwell farmjára, ahol minden állat egyenlő, de a disznó egyenlőbb. Minden honpolgár egyenlő, de a magyar (vagy – bár ezt Tamás nem mondja – Szlovákiában a szlovák, Romániában a román) egyenlőbb. Ennek az ellentmondásnak valószínűleg életrajzi okai vannak. Szerzőnk mint egykori erdélyi magyar elkésérítő tapasztalatok birtokában az emberi jogok teljességét követeli mindenkinek; de a megalázottság dacos ellenhatásképpen hazánkban csak akkor fogadja el teljes értékűnek a románt, ha ez lelkébe csurgatja a magyar himnusz sajátosan magyar pesszimizmusát. A január huszonhetedikéi cikk Kemény Zsigmond terminológiájának, a „közhazá”-nak elemzésével ad választ arra, hogy mi is Tamás szerint a köztársaság, melynek prófétájává szegődött. A közhaza olyan politikai és államközösség, „amelyben háttérbe szorulnak az etnikai és osztálykülönbségek”. Ebből következőn a közhaza legfőbb ellensége „a felekezeti és osztályizgatás”, noha „Természetesen az osztály- és fajgyűlölet örök jelenség”. Tamás tehát egy kalapba dobja az osztálykonfliktusokat a felekezeti és a faji konfliktusokkal. Pedig ez utóbbiak tiszta formájukban merőben ideológiaiak, az előbbiek viszont a társadalmi rétegződés minden ideológiától függetlenül létező, tapasztalati tényeiből fakadnak. A felekezetek és fajok (és hozzátehetjük: népek, nemzetek) egyenlősége, mint követelmény, minden emberjogi szemlélet alfája és ómegája. Az osztályok egyenlősége viszont mind ez ideig csak emberbaráti utópiákban és borzalmas társadalmi rendszerek cinikus demagógiájában adott hírt magáról. Tamás is leszögezi: „A köztársasági patriotizmusnak nem lehet előfeltétele a szociális harmónia.” Sőt erre „nincs és nem is lehet remény”. Minthogy a felekezetek és a fajok harmonikus együttélésének a lehetőségét nem tagadja, közvetve ő is elismeri, hogy az osztályelnyomás strukturálisan különbözik a felekezeti vagy faji elnyomástól. Ebből azonban nem von le következtetést, mert akkor fel kellene adnia kényelmes „közhaza” felfogását. Ez ugyanis azon alapul, hogy a vallási, a nemzeti, a faji és az osztálykülönbségek egyformán háttérbe szorulnak a felismert közérdek és az általánosan elfogadott közjó sugárzó napja alatt. Nem vitatom, hogy értelmesen is beszélhetünk a közérdekről és a közjóról. A törvény előtti egyenlőség például, vagy az emberi jogok érvényesülése, a közbiztonság, a gazdasági és kulturális felvirágzás mind-mind közérdek. De a közjó és a közérdek kategóriái többféleképp értelmezhetők, ha azzal a kérdéssel szembesülünk, hogy miként folyjék a termelés és miként osszák el a megtermelt javakat. Nincs a közérdeknek vagy a közjóknak olyan elfogadható elmélete, mely a gazdasági szabadság és a társadalmi egyenlőség értékeit összhangba hozhatná. A különféle koncepciók mögött különféle érdekek, nem utolsósorban osztályérdekek rejlenek. A fajok közti különbözőségek a természetből fakadnak, a vallások, bármennyire különbözzenek is egymástól, hasonló társadalmi és lelki szükségletekre vezethetők vissza; közös tulajdonságuk, hogy elfogulatlanul nem állapíthatók meg velük kapcsolatban érték-különbsőségek. Egyszerűen elfogadjuk őket, mint természeti, illetve természetes képződményeket. De az osztálykülönbségeket és az ezekkel járó, gyakran elviselhetetlen egyenlőtlenségeket csak cinikus hóhányók fogadhatják el és érezhetik természetesnek. Minden általunk ismert kultúrának és humanista hagyománynak szerves része a tiltakozás az egyenlőtlenségből fakadó elnyomorodás ellen. Amikor Tamás a közhaza fogalmát megalapozandó egy nevezőre hozza a „felekezeti és osztályizgatást”, továbbá az „osztály- és fajgyűlöletet”, a „nincstelen nép” kétségbeesett szószólóit erkölcsileg és politikailag az inkvizitorokkal és

gázkamra-konstruktőrökkel. Azt állítja, hogy remény sincs a szociális harmóniára, és aki mégis erre törekedne, az a közjónak éppúgy ellensége, mint a fajgyűlölők. A közhaza (köztársaság, republika) középen áll a kétfajta uszítás keresztüzében. Védőszentjei Széchenyi, Kossuth, Kemény, Deák, Eötvös, Gyulai (december 16-án), Kossuth, Deák, Andrássy, Eötvös és Mikszáth (január 13-án), Görgey (január 20-án), Kemény (január 27-én). Jobbra tőle Szabó Dezső, Teleki, Illyés, Németh stb. (december 16-án), Szekfü és Németh (január 13-án). Balra tőle Szabó Ervin, Ady és Bibó (január 13-án). Kossuth tehát egy lobogó alatt a forradalomellenes Keménnyel, továbbá – és ez viccnek is rossz – Andrássy Gyulával. A republikánus hazafiságnak egy lélegzettel említhető nagy tette volt az 1848-as forradalom és az 1867-es kiegyezés, vagyis a független polgári köztársaság kialakítására tett hősi kísérlet és a nagybirtokosok és dzsentrik klerikális Magyarországnak elkerülhetetlen, de minden nagyságot nélkülöző belekonzerválása a szklerotikus Habsburg-császárságba. A közhazát egyként fenyegeti a vallási, a faji fanatizmus és a szociális harmonia utópisztikus reménye – szegény Szabó Ervin, szegény Ady és Bibó, ki mindenkivel főttök most egy bugyorban, Tamás köztársaságából kirekesztett lelkek. UTÓIRAT: Tamás azt írta Gazsi 1995. december 16-án című cikkemmel kapcsolatban, hogy szokásom szerint összetévesztettem a szemtelenséget a humorral, amikor keresztnevének emlegettem. Na már most ő, aki nem közömbös – idézek! – „halálra sebzett magyar nyelvünk iránt”, tudhatná, hogy a „Gazsi” nem egyszerűen keresztnev, hanem becenév. Ezért újra leírtam. Ha megbántódik is: ő a mi Gazsink, a jobbak Gazsija, akármit ír. Véleménye változékony, de gazsisága örök. A világ száz cserépre tört. Ő nekilát, hogy összerakja megint. Elkészül a maga módján, és ekkor döbbenet észleli, hogy maradt húsz cserepe. Mindet el akarja helyezni, innen a sok trükk és fluktuáció. Ez az ő gazsisága: a bőség zavara.

Eörsi István

A szerző író